

RADNO PRAVO

Prof.dr. Sead Dizdarević

Amina Hajdarević, MA

HISTORIJSKI RAZVOJ ODNOSA POSLODAVACA I RADNIKA KROZ PROCES KOLEKTIVNOG PREGOVARANJA

- ◉ Polazeći od činjenice da je kolektivno pregovaranje odnosno kolektivni radni dogovori jedan od najbogatijih oblika uređivanja određenih pitanja kroz radnopravne statute kada su u pitanju osnovni elementi rada i radnog odnosa kao i uređivanje određenih prava u vezi sa radom, onda je moguće kazati da kolektivno pregovaranje historijski posmatrano ima ogromni značaj.
- ◉ **Kolektivnim pregovaranjem u kojem učestvuju na ravnopravnim osnovima predstavnici radnika, poslodavaca i zaposlenika uređuju se ona pitanja koja nisu obuhvaćena pravnom normom odnosno zakonom ili nekim drugim aktima koji bi mogli poslužiti kao izvor radnog prava koji bi se konkretno mogao primjeniti u radnopravnim statutima i regulisanju prava između radnika i poslodavaca.**

- ◉ Ta pitanja koja se regulišu na takav način ona postaju ključnim predmetom razgovora između radnika i poslodavaca a ta pitanja nisu isključivo utvrđena jer njihovo uređenje zavisi od dogovora radnika, poslodavaca i vlade u tripartitnim ugovorima.
- ◉ Dug vremenski period radnici nisu bili u poziciji da svoja prava uređuju na takav način gdje bi oni skupa u ravnopravnom odnosu sa poslodavcima i predstavnicima vlasti tj. vlada određenih zemalja mogli razgovarati o tim pitanjima.
- ◉ Radnici su morali da čekaju povoljnije demokratske okolnosti da bi se pristupilo organiziranju takvih razgovora gdje bi radnici na jedan dogovorni a ne kao mnogo puta ranije nasilan način u historiji, rješavali ova određena pitanja, jer praktično u tom periodu radnici nisu mogli obezbijediti drugu stranu za regulisanje tih pitanja.

- ⊙ Ta pitanja su veoma važna za regulisanje radnopravnih statusa radnika jer ta pitanja jednostavno nisu bila prihvaćena niti su u krajnjem slučaju mogla biti prihvaćena od zakonodavnih organa vlasti da se nađu u pravnoj normi tj., *lex specialis*, normi iz oblasti rada – zakonu o radu, jer država nije mogla svojim propisom određivati vlasnicima privatnog kapitala u kom smislu i u kom nivou će biti regulisana ta prava.
- ⊙ Upravo iz tog razloga je bio neophodan dug vremenski period kroz pravne i političke sisteme, robovlasnički, feudalni, početni kapitalistički pravni sistem, gdje nije bilo sagovornika za regulisanje tih pitanja a ta pitanja su upravo ključna za reregulisanje radnopravnih statusa.

- ◉ Početkom 19. stoljeća kolektivno pregovaranje dobija na zamahu i već prvi pregovori radnika i poslodavaca, koji su doduše bili iznuđeni nasilnim putem, počinju da dobijaju prve obrise gdje su poslodavci zbog održavanja procesa rada i proizvodnje bili prinuđeni da sjednu za stol sa radnicima i otpočnu sa rješavanjem ovih pitanja.
- ◉ Historijski posmatrano rješavanje ovih ključnih pitanja kao što su pitanje radnog vremena, pitanje najniže satnice za rad, pitanje zaštite na radu i uslova rada kao i veliki dio pitanja u vezi sa radom, pitanja socijalnog, zdravstvenog ili penzionoinvalidskog osiguranja vrlo teško su napredovala i vrlo teško su u tom pitanju bila regulisana.

- ◉ **Rješavanje tih ključnih pitanja za koje je vezan veliki finansijski izdatak poslodavaca bila su dug vremenski period kamen spoticanja i vrlo sporo su napredovala. Najčešće radnici su nasilnim putem prisiljavali poslodavce a onda i organe vlasti da reguliraju određena pitanja koja su bila ključna za dalji proces rada ali ipak taj proces iako je sporo tekao on je ipak napredovao.**
- ◉ Krajem 19. stoljeća i početkom 20. stoljeća kada se na jedan ubrzan način i radno pravo oblikovalo kao posebna grana prava, kada ono izlazi iz građankopravnih propisai drugih grana prava u većoj mjeri i dobija na svom intenzitetu i pitanja kolektivnog pregovaranj počinju da postaju svakodnevni proces i on dobija obrise veoma važnih društvenih procesa kojim se regulišu određena društvena, ekonomska i lična pitanja radnika kao i pitanja važna za poslodavce i za državu.

- Stubovi ovih kolektivnih pregovora od početka 20. stoljeća do 1919. godine kada je održana Opća konferencija Međunarodne organizacije rada na kojoj je ipak vrhunac postignut da su za isti stol sjeli radnici, poslodavci i predstavnici vlada na internacionalnom nivou u Parizu kada je donesen veliki broj međunarodnih dokumenata koji su predstavljali za to vrijeme značajne standarde iz oblasti rada kao što je uređenje pitanja radnog vremena, pitanja zaštite na radu, uslova rada, većeg dijela pitanja iz oblasti zaštite zdravlja u procesu rada, kao i pitanja naknada i drugih važnih elemenata vezano za povrede na radu ili odmori i odsustva posla.

- Ti osnovni stubovi prije svega temeljili su se na slobodi udruživanja što je predstavljalo pravo na osnivanje i organizovanje radničkih udruženja i poslije sindikalnih organizacija koji su imali osnovne elemente da štite interese radnika.
- Drugo veoma važno pitanje jeste ostvarivanje prava na kolektivno pregovaranje i kolektivno ugovaranje o pojedinim pitanjima što je dobilo formu zvaničnosti koje bi na bazi uzajamnih dogovora radnika, poslodavaca i vlada bilo kodifikovano i zapisano da služi kao izvor prava za regulisanje određenih prava radnika u procesu rada.

- ◉ **Jedno važno pitanje u tom periodu je veoma bilo eksponirano a to je pitanje prava na participaciju tj. pravo na upravljanje i učešće u upravljanju u određenoj radnoj sredini.**
- ◉ **Radnici su u tom periodu dvadesetih godina 20. stoljeća do polovine 20. stoljeća veoma veliku pažnju u procesu kolektivnog pregovaranja posvećivali upravo na stvaranju moralnih vrijednosti koje bi preuzimale ugovorne strane u smislu zajedničkog dogovora i potvrđivanje zajedničke orijentacije u upravljanju procesom rada i usmjeravanju pravnog subjekta u kojem imaju zajedničke interese i radnici i poslodavci da se ta pitanja urede na odgovarajući način tj. da se postigne i duševno zadovoljenje radnika koji se nalazi u procesu rada da on ima mogućnost aktivnog učestvovanja u procesu rada kao subjekt u pravu.**

- ⊙ Plod takvih pregovora i uzajamnog uvažavanja radnika i poslodavaca i predstavnika organa vlasti jeste i pravo na rješavanje kolektivnih sporova. Taj period a pogotovo period do kraja 20. stoljeća veoma je simptomatičan u smislu da se stvara jednakopravnost u mogućnostima pokretanja i rješavanja kolektivnih radnih sporova sa strane radnika i sa strane poslodavaca tako da polovina 20. stoljeća a pogotovo njegov sami kraj je veoma značajan u smislu postizanja ravnopravnosti u rješavanju kolektivnih radnih sporova.

- ◉ **Kao vrhunac organizovanja i mogućnosti siskazivanja volje za uzajamne dogovore u kolektivnom pregovaranju jeste i zakonsko uređenje prava na štrajk u ostvarivanju određenih prava iz procesa rada.**
- ◉ **Ovo pravo je dug vremenski period oblikovanjem sindikata koji je u svojoj osnovnoj ulozi imao zaštitu prava radnika i prava u vezi sa radom upravo je kao jedan osnovni stub koji je nastao kao rezultat pregovora između poslodavaca i radnika da je radnicima garantirano pravo da ukoliko nisu u mogućnosti na jedan legalan i legitiman način ostvariti svoja prava ta prava mogu ostvariti i drugim sredstvima ali u skladu sa procedurom organizovanja prava na štrajk, zahtijevanjem da se na jedan drugačiji način pristupi rješavanju određenih pitanja iz oblasti rada ili u vezi sa radom.**

- ⊙ Još jedno pitanje iz tog period u procesu kolektivnog pregovaranja ima važnu ulogu i ono je praktično veoma važno za kompletan proces kolektivnog pregovaranja radnika, poslodavaca i predstavnika državnih organa, a to je pravo učešća u procesu donošenja autonomnih općih akata kojima se uređuju prava, obaveze i odgovornosti i u vezi sa radom.
- ⊙ I ovo pitanje je dug vremenski period izazivalo veliku pažnju između sa jedne strane radnika koji su tražili a sa druge strane poslodavaca koji su trebali da odobre i da uključe radnike u proces učešća u donošenju autonomnih općih akata kako bi na određeni način bila zastupljena i pitanja radnika u samom procesu donošenja a ne da su određeni opći i autonomni pravni akt bili nametani od strane poslodavaca, imalo je dug vremenski period lošu krivilju uspona u smislu da su dugo vremena radnici bili izostavljani iz ovoga procesa, međutim na samom kraju 20. stoljeća i ovaj stub kolektivnog pregovaranja tj. postizanja moralne punoće za radnike da i oni sami kreiraju pitanja koja će biti usklađena sa važećim propisima je pozitivan pomak da su i radnici bili uključeni u sam proces donošenja autonomnih općih akata kada je pitanju regulisanje konkretnih prava iz oblasti rada i u vezi sa radom.